

Kultura nálevkovitých pohárů

(3,5. - 4.tisíciletí p. n. l.)

V katastru Makotřas v poloze „Na ostrově“ bylo eneolitické rovinné sídliště a čtvercové ohrazení. Nálezy se v rozsáhlém prostoru (přinejmenším 60 ha) na vícenásobně osídleném plochem sprašovém hřbetu nad Dolanským a Lidickým potokem objevovaly od 30. let 20. stol. Hlavní poznatky ale přinesl záchranný výzkum ARÚ Praha před stavbou silnice Praha - Slaný v roce 1961. Vedle desítek sídlištních jam se nedařilo zjistit nadzemní kůlové stavby, ačkoli nálezy z jam jasně hovořily o zemědělské osadě, jejíž obyvatelé pěstovali pšenici, ječmen a proso a lovem jen výjimečně doplňovali maso domácích zvířat, z nichž pěstovali v naprosté převaze skot. Zajímavých nálezů tu však bylo mnoho: pec o průměru 1 m s kopulovitou hliněnou klenbou, velké žací nože vyštípané z deskovitého rohovce bavorského původu; ostatně i některé keramické tvary ukazovaly směrem k Barvorskému a svědčily o dálkových stycích a směně surovin i výrobků. Nejzajímavější byly čtyři okrouhlé zahloubené pece z nejmladší fáze sídliště, zlomek keramického tyglíku se stopami žáru a zelenavé měděné strusky uvnitř, kousek měděné rudy. To jsou nejen neklamně doklady o nejstarší dosud známé výrobě kovu na našem území, ještě zcela výjimečné v období staršího eneolitu, ale zároveň další stopy spojení směrem na jih, do východoalpských středisek prvotní měděné metalurgie; tomu ostatně nasvědčuje i chemické složení makotřaské mědi. Není vyloučeno, že se jednalo přímo o tamní řemeslníky, kteří u pozdějších Makotřas tavili měděnou rudu. Výrobků z mědi se tu však mnoho nenašlo.

Mezi keramikou, podle níž patří vícefázové osídlení lokality staršímu, baalberskému stupni nálevkovitých pohárů, včetně jeho koncové, tzv. siřemské fáze a končí těsně před nástupem mladšího stupně salzmündského, vyniká neúplná zoomorfní nádoba na čtyřech nožkách. Za povšimnutí stojí i pohřbívání: vedle několika skutečných hrobů s kostrami v kamenném obložení, zjištěných vně čtvercového příkopu, se ve dvou desítkách sídlištních jam na ploše vymezené tímto čtvercem našly lidské kostry obřadně pohřbené ve skrčené poloze s milodary, ale i kostry jen pohozené, jejich části nebo samotné lebky v jamách - v některých případech se jedná o odříznuté hlavy. Celkem šlo o pozůstatky více než padesáti osob, vesměs menší postavy a křehčí tělesné stavby, často dětí. V jedné chalupě byly tři celé a dvě neúplné kostry. Pozůstatky šesti lidí se našly v čtvercovém příkopu. Na dvanácti kostrách ze třiceti posuzovaných antropology lze pozorovat stopy násilných zásahů (hlavně údery do hlavy). Vedle koster je však doloženo i žárové pohřbívání.

Zmíněný čtvercový příkop je vedle stop z metalurgie nejzajímavějším objevem z Makotřas. Příkopy, vystopované geofyzikálním průzkumem a ověřené archeologicky, tu byly vlastně dva a zčásti se překrývaly. Starší z nich tvořil oblouk o délce asi 650 m. a obkličoval původně plochu cca 10 ha. na svahu k Dolanskému potoku; šlo nejspíše o ohradu pro dobytek. Mnohem důležitější je mladší příkop, široký nahoře 4 a u dna 2 m., hluboký kolem 2 m., který na temeni návrší vytvářel půdorys dosti přesného čtverce o straně asi 300 m. (9,3 ha). Měl dva hlavní, proti sobě položené vchody o šířce 18 m., stranou pak ještě třetí. Žlab ve dně příkopu ukazoval na kombinaci s palisádou.

V Evropě unikátní čtvercový půdorys takového rozsahu ukazuje nejen na geodetickou zručnost svých tvůrců, ale rovněž na neobyčejný, jistě ne běžně užitkový účel (opevněním však patrně také nebyl) a vyvolal již mnoho úvah o svém smyslu: jako rituální okrsek a patrně i kultovně-společenské středisko obřadních činností zdejších obyvatel i komunit z okolí může svým tvarem symbolizovat pole (to je známo i z jiných souvislostí), mohl mít jistý význam v komunikaci s uctívanými nebeskými nebesy a rolnickým kalendářem závislým na jejich pohybech. Pokusy o konkrétní archoastronomický výklad neposkytují však přesvědčivé výsledky a zůstávají v oblasti domněnek. Radiokarbonové datování dovoluje hledat dobu, kdy sídliště lidu nálevkovitých pohárů s rituálním okrskem žilo, zhruba v pol. 4.tis.p.n.l.

[Sklenář K. a kol., Encyklopedie pravěku, Libri 2002]

Knovízská kultura

(přelom 1. a 2. tisíciletí p. n. l.)

Na rozcestí silnice Praha - Slaný a silnice směřující do Kladna bylo při hloubení silničního příkopu porušeno několik zásobních a odpadkových jam ze štítarského stupně knovízské kultury. Nová silnice v těchto místech prochází starou cihelnou (z ní se zachovala studna s pumpou), ve které ve 30. letech 20. stol. zachránil K. Žebera hrob z období kultury se šňůrovou keramikou a obsah rozsáhlé jámy, snad hliníku, z období bylánské kultury.

[Moucha, zpráva AÚ ČSAV Praha]

Keltové

(2. - 3. století p. n. l.)

Kulturní přínos Keltů pro naše země měl značný význam. Lze říci, že jimi byl učiněn pokus vyrovnat anebo alespoň zmenšit ostré kulturní rozdíly mezi antickým Středomořím a zaalpskou barbarskou Evropou.

Z této doby zachytil Dr. K. Žebera ve 30. letech „Na Ostrově“ několik kostrových hrobů, poměrně chudě vybavených drobnými železnými předměty. Mnohem podrobnější obraz tu byl zachycen záchranným výzkumem Archeologického ústavu v roce 1961 při stavbě dálnice. Jsou to především dvě dvojice kostrových hrobů a jeden osamělý s výbavou bronzových a železných náramků, nánožníků, šatových spon a nákrčníků. Ráz výbavy těchto pěti hrobů spadá do 3. století př. n. l. Do 2. století př. n. l. patří podle výbavy skupina 16 hrobů uspořádaná ve dvou řadách. Vedle dosud uvedené výbavy jsou v nich časté řetízkové opasky jak z bronzových tak i ze železných, sapropelitové náramky a jantarové korálky. Většinou jde o hroby žen a děvčat. Ve dvou hrobech byli pochováni bojovníci se svou zbrojí, železným mečem, oštěpem a válečným štítem.

V jednom z těchto hrobů byla mrtvému přidána ke zbroji i hliněná váza, vytočená na hrnčířském kruhu.

[Zpráva Archeologického ústavu ČSAV Praha, 1969]

Slované

(7. - 8. století n. l.)

V době stěhování národů se dostali do pohybu i Slované, kteří na začátku 2. poloviny 1. tisíciletí n. l. začínali intenzivně pronikat i do Čech, jež během 7. století hustě osídlili.

Fragmenty keramiky uložené v Unhošťském muzeu nalezené na jižním svahu Rákosova pole směrem k Lidicím zde prokazují sídliště - osadu, jejíž počátky lze datovat již do 7. a 8. století n. l. Tím se historie založení Makotřas oproti prvému známému historickému datu „rok 1318“ posunuje o více než půl tisíciletí hlouběji.

[Zpráva archeologického ústavu ČSAV, Praha, 1969]

Středověk a novověk

První písemná zmínka o obci pochází už asi z r. 1316, kdy jednu část drželi Štěpán a Pešek z Makotřas a druhou Jetřich (Děřich) ze Skuhrova. Tvrz se poprvé připomíná r. 1379 ve vizitačním protokolu lidické fary, kde je jako její držitel jmenován Jindřich z Makotřas. Byla tedy založena někdy před výše uvedeným rokem 1379, kdy přesně a kým však nebylo dosud prokazatelně zjištěno. Tvrz stála na břidlicové skalce nad vesnicí a měla výhodnou strategickou polohu, protože blízko ní vedla cesta z Prahy na Slaný a dále do Saska a na Falc. Příchod k tvrzi chránil velký rybník a široký příkop s valy. Do objektu se vcházelo přes padací most z východní strany. Tvrz sama byla palácového typu, čtvercového půdorysu, s hradbou na obvodě a s válcovou věží v nádvoří.

V první polovině 15. století patřily Makotřasy Petrovi Meziříčskému, bohatému pražskému kupci a radnímu. Byl stoupencem císaře Zikmunda a povolal na tvrz královskou posádku, aby kontrolovala přístup ku Praze. Stoupenci Husitů však tvrz r. 1420 vypálili, aby znemožnili císaři získat důležitý opěrný bod. Zadrželi zde a následně upálili dva katolické kněze, kteří byli na tvrzi přítomni (Farář ze Středokluk Mikuláš Václavů a kněz Václav někdy kaplan Radnice Staroměstské). Zprávu o tom podává Husitská kronika Vavřince z Březové. Pražané poté Petrovi Meziříčskému tvrz a makotřaské zboží konfiskovali.

K statku tehdy náležela ves Makotřasy, část Hřebče, Středokluk, Bělok a poddaní v Lidicích a Zájedě. V roce 1425 pražští měšťané Makotřasy načas propůjčili svým stoupencům Jarošovi a Hynkovi z Chlumu s tím, že mohou zničenou tvrz obnovit. Tuto obnovu však patrně dokončili až jejich nástupci, neznáme ale jejich jména a nevíme ani, jak dlouho ves a tvrz byly v držení bratrů z Chlumu. Jisté je pouze to, že ještě r. 1438 makotřaským statkem disponovala rada Starého města pražského. Tehdy je pronajala na tři roky Zikmundovi Slámovi z Nezřeva. Současně se o svá práva hlásil Petr Meziříčský a přenesl je na svého švagra Pešíka z Kunvaldu, rovněž pražského měšťana. Ten nakonec r. 1440 Makotřasy koupil, avšak držel je jen necelé desetiletí. Tím držba pražských měšťanů skončila.

Ve druhé polovině 15. století se obnovená tvrz dostala do rukou šlechty (Jindřich Čeček z Pakoměřic, Anna ze Schwarzenberka, Zdeněk ze Štermberka, Zikmund Strouch aj.). Na přelomu 15. a 16. století získali Makotřasy buštěhradští Kolovratové, kteří je začlenili do komplexu svého panství, jehož součástí zůstaly až do konce feudalismu. Makotřaská tvrz začala již v držení šlechty ztrácet charakter šlechtického sídla, neboť majitelé většinou sídlili jinde, a po začlenění do Buštěhradského panství zpusťla a zcela zanikla. Další písemné zprávy uvádějí již jen tvrziště. Zbytky se dochovaly až do r. 1732, kdy byly rozbořeny a zdivo bylo použito pro stavbu chlévů v poplužním dvoře v Buštěhradě.

Zbytky tvrze se nacházejí v severozápadní části obce. Vstup do areálu vedl od jižního břehu rybníka směrem k domu čp.48, kde byl patrně vlastní vchod do tvrze. Sem sahala i ochranná zeď, jejíž zbytky jsou dodnes patrné v zahradě domu čp. 60 a na dvorku domu čp. 58. R. 1955 byly objeveny zbytky hlásky, jež stávala v severní části obce. Celá ves byla snad též opevněna, svědčí o tom silné kamenné valy v severní části obce, které jsou rovněž dodnes patrné.

(J.Anděl., Hrady zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, díl Severní Čechy, strana 296-297, 1904)

Kaplička

Nejstarší zachovanou památkou je kaplička s historickým zvonem z roku 1753. V roce 1971 byla provedena oprava kapličky, při které byl nalezen vzácný dokument, v kterém stálo: „Složeno v r. 1753 Franciskus Antonius Franek, Me pudit Praga, V této době bylo v obci 9 sedláků, 5 chalupníků, 13 podruhů. Čítáno osob v obci 240.“

K tomuto dokumentu byl při rekonstrukci v r. 1971 přiložen zápis, že obec má 118 popisných čísel a 376 obyvatel.

Pomník

V obci byl vybudován pomník padlým vojínům ve světové válce, který byl odhalen 27.9. roku 1925.

K ukončení slavnosti žádá předseda hasičského spolku J. Pospíšil občanstvo, aby věnovalo tomuto památníku patřičnou úctu a nedopustilo jakékoli zneuctění tohoto místa.

[Přesná citace z kroniky obce Makotřasy, která byla založena roku 1924]